

AREALUL SÂNGEREI. CONSIDERAȚII GEOGRAFICE, ISTORICE, SOCIOLINGVISTICE

Dr. hab. în filologie Anatol EREMIĂ

SÂNGEREI'S AREA. GEOGRAPHIC, HISTORIC AND SOCIOLINGUISTIC CONSIDERATIONS.

The study treats problems and aspects that regard the historical-geographic and sociolinguistic area of Sângerei. There are highlighted in synchronic and diachronic plan the polyvalent peculiarities regarding the evolution and actual state of the respective territorial unit. In the process of investigation are applied more research methods, being used information from different spheres of science (geography, history, ethnology, linguistics).

Teritoriul bazinelor hidrografice ale Răutului (cursul mediu) și ale celor trei Ciulucuri (Mare, Mic și de Mijloc) reprezintă un areal cu trăsături specifice și cu un caracter unitar din punct de vedere geografic, istoric și sociolingvistic. Arealul Sângerei și-a păstrat identitatea proprie din cele mai vechi timpuri, purtând amprentele principalelor epoci din istoria ținutului. În prezent, acest spațiu este cuprins parțial între limitele actualului raion Sângerei.

Cadrul geografic. Raionul Sângerei este situat în partea central-nordică a Republicii Moldova, între paralelele 47°28' și 47°50' latitudine nordică și meridianele 27°54' și 28°23' longitudine estică. Se învecinează cu raioanele Drochia la nord, Florești la nord-est, Telenești la est și sud-est, Ungheni la sud-vest și Fălești la vest. Suprafața raionului Sângerei este aproximativ de 1100 km².

Orașul de reședință administrativă a raionului este Sângerei. Din componența raionului mai fac parte încă un oraș (Biruința) și 68 de localități rurale, dintre care 24 cu statut de comună. Cele mai mari localități din această zonă sunt Sângerei, Bilicenii Vechi, Heciul Nou, Copăcenii, Drăgănești, Rădoaia, Pepeni, Prepeșița, Coșcodeni, Dumbrăvița.

Relieful raionului este dominat de câmpie deluroasă, aceasta făcând parte din Câmpia Colinară a Bălților. Partea central-vestică a zonei o ocupă Dealurile Ciulucurilor, cu înălțimi marcante de 250 - 350 m: *Chiciorul* (253 m), *Huhurezul* (257 m), *Strigoiul Mare* (266 m), *Chetrișul* (272 m), *Dealul Galben* (296 m), *Rădiul* (350 m). Partea de est se învecinează cu Podișul Nistrului, unde culmile colinare și vârfurile dealurilor au și aici mari altitudini: *Călimănelul* (267 m), *Chiatra* (279), *Dumanul* (280 m), *Oituzul* (288 m), *Dealul Vechi* (313 m).

Văile râurilor mari sunt în general largi și întinse,

costișele dealurilor din preajmă fiind prelungite, domoale. Mai rezezi sunt versanții colinelor ce împrejmuesc vâlcelele semiînchise, hârtoapele, zăvoaiele.

Rețeaua hidrografică este formată de ape curgătoare (râuri, râulețe, pâraie) și stătătoare de diferite dimensiuni (lacuri, heleșteie, iazuri). Limitele de nord și de est ale zonei sunt marcate de râul Răut, pe cursul său mediu. Partea de vest este străbătută de Ciulucul Mare (60 km), cu afluentul său Ciulucul Mic (58 km) și confluentul Ciulucul de Mijloc (45 km). Aceste râuri acumulează apele mai multor pâraie, fiecare formând microbazinele lor cu trăsături hidrografice mai mult ori mai puțin comune. În Răut se varsă râulețele *Solonețul* (40 km), *Iligacea* (20 km) și *Chiuva* (19 km), care străbat partea de est a zonei.

Pe văile și vâlcelele din zonă se află o mulțime de lacuri și lăcușoare, iazuri, iezere și iezurcane. Cele mai mari și mai vechi sunt lacurile din preajma satelor Iezăreni, Chișcăreni, Dumbrăvița, Bilicenii Vechi. Odinioară și apele mari, și apele mici erau deosebit de bogate în pește, faima de altă dată păstrând-o până astăzi doar unele dintre ele.

Clima locală are un caracter continental temperat, cu temperaturi medii anuale pozitive. Temperatura aerului oscilează vara între +18° și +30°C, iar iarna între -3° și -13°C. Pe întreg parcursul anului predomină vânturile cu direcțiile dinspre nord și nord-vest, precum și din sud și sud-est. Presiunea medie anuală este cea generală pe republică - 763-764 mm a coloanei de mercur. Cantitatea medie anuală de precipitații atmosferice este de 500 mm.

În zonă predomină solurile de cernoziom, în amestec cu cele cenușii și brune de pădure. Și clima, și solurile sunt favorabile agriculturii. Vegetația este reprezentată de plante specifice zonelor de câmpie, cu unele particularități de stepă și silvostepă. Pădurile sunt rare, acestea ocupând suprafețe neînsemnate pe culmile colinare și pe văile din apropierea satelor Rădoaia (*Pădurea Rădoaiei*), Heciul Vechi (*Pădurea Veche*), Chișcăreni (*Pădurea Popii*), Coșcodeni (*Zimbroaia*), Dumbrăvița (*Rădiul*), Prepeșița (*Schinăriile*). Speciile de arbori și arbuști mai răspândite sunt stejarul, carpenul, fagul, frasinul, arțarul, plopul, salcâmul. Flora este bogată și în plante de cultură: cerealiere, legumicole, tehnice, floricole; pomi fructiferi, viță-de-vie.

Fauna alcătuiesc speciile tipice de câmpie: vulpea, iepurele, mistrețul, bursucul, țistarul, iar dintre păsări - vrabia, ciocârlia, graurul, pițigoii, cucul, cioara, potârnichea, prepelița, porumbelul de câmp, ciocănitorea. Speciile de pești cele mai răspândite, din lacuri și iazuri, sunt crapul, carasul, știuca, șalaul, plătica, baboiul, țiparul.

Resursele de subsol cele mai însemnate sunt: calcarul, gresia, nisipul, argila. Resursele energetice naturale lipsesc cu desăvârșire. Pentru alte informații a se vedea "Referințele bibliografice", nr. 1 - 5.

Evoluția istorică. Descoperirile arheologice probează în această zonă o străveche viață umană. Sondajele și cercetările de teren demonstrează că oamenii au locuit aici permanent încă din epoca paleoliticului, cea mai veche perioadă a istoriei omenirii, caracterizată prin folosirea uneltelor și armelor din piatră cioplită. Principala lor ocupație era vânatul, pescuitul, culesul fructelor și poamelor de pădure. Prezente sunt și vestigiile arheologice din epocile de mai târziu.

Din paleolitic (mil. XV-XI a.Hr.) s-au găsit obiecte din cremene pe teritoriul satelor Alexândreni, Coșcodeni, Cotiujenii Mici, Dumbrăvița, Iezărenii Vechi, Pepeni, Prepeșița, Rădoaia. În preajma aceluiași sate și pe moșiile altor localități (Biliceni Vechi, Copăceni, Chirileni, Chișcăreni, Mândrești Noi, Pelinia) au fost identificate obiecte din mezolitic (mil. XII-VII a. Hr.) și neolitic (mil. VI-V a. Hr.). Perioada neoliticului și cea a eneoliticului (mil. IV-III a. Hr.) se caracterizează prin folosirea uneltelor de piatră deja șlefuită, de oase de animale și din aramă. Își fac apariția, în faza lor primitivă, agricultura, creșterea animalelor, olăritul.

Din epocile fierului (mil. II-I a. Hr.) și bronzului (sec. X-VII a. Hr.), perioade istorice când au fost descoperite fierul și bronzul și s-a început producerea uneltelor de fier și a obiectelor de bronz, datează reminiscențele de cultură materială găsite pe teritoriul satelor Biliceni Vechi, Bursuceni, Chișcăreni, Copăceni, Grigorești, Gura Oituz, Rădoaia. Pe întreg teritoriul raionului au fost descoperite urme de așezări omenești din epoca romană, perioadă a istoriei geto-dacilor (sec. II-IV), când spațiul geografic carpato-danubiano-pontic, inclusiv regatul Daciei, a fost ocupat de romani sau, parțial unele regiuni, s-au aflat sub controlul și influența Imperiului Roman, și când în acest spațiu a avut loc romanizarea populației autohtone. În această perioadă băștinașii se ocupau cu agricultura, creșterea vitelor, vânatul, pescuitul. Își construiau case din bărne și nuiele, lipite cu lut, confecționau vase din argilă, ornamentate și colorate, practicau diferite meșteșuguri. Monedele străine descoperite sunt o dovadă că locuitorii băștinași practicau comerțul cu țările învecinate. Vestigii din această epocă au fost identificate în preajma satelor Biliceni Noi, Biliceni Vechi, Cotiujenii Mici, Cubolta, Drăgănești, Dumbrăvița, Pepeni, Sacarovca.

Actualele localități din zonă sunt de vechime mult mai târzie (sec. XV-XVIII și XIX-XX), însă pe vetrele lor și pe locurile din vecinătate au existat așezări din cele mai vechi timpuri (mil. I și încep. mil. II). Aceste așezări, în cea mai mare parte, au fost distruse sau părăsite de locuitori în timpul invaziei popoarelor migratoare. În secole III-VII regiunile pruto-nistrene, rând pe rând, au fost supuse năvălirii triburilor nomade (huni, goți, avari, slavi, turanici). A urmat apoi cel de-al doilea val de invazii străine (sec. IX-XIV),

pământurile noastre fiind ocupate de triburile asiatiche: pecenegi, cumani, tătaro-mongoli. Zădarnice au fost și războaiele cu turcii și tătarii (sec. XV-XVIII). În urma acestor calamități social-istorice au avut de suferit și oamenii, și așezările umane, țara în întregime.

Multe dintre satele băștinașilor au fost devastate, incendiate și distruse până la temelie, altele au fost părăsite de locuitorii care s-au retras din calea năvălitorilor și s-au refugiat în regiunile de munte, în codri, în locurile ferite de pericolul invaziei dușmanilor din afară. Vechile așezări au fost „șterse” de pe fața pământului, așa încât nu s-au mai păstrat nici urmele și nici numele lor. Doar cercetările arheologice și, mai rar, documente scrise atestă existența în trecut a unor sate și cătune vechi. Vetre ale așezărilor din acele vremi au fost descoperite pe locul sau în apropierea localităților de astăzi Alexândreni, Brejeni, Bursuceni, Chirileni, Ciuciuieni, Drăgănești, Pepeni, Răzălăi, Sângerei, Sângerei Noi, Vrănești. Pentru aceste și alte informații de istorie veche a se vedea “Referințele bibliografice”, nr. 6-9.

Unele popoare și triburi migratoare s-au aflat doar în trecere pe teritoriul pruto-nistrian, altele au poposit aici mai mult timp sau au rămas pentru totdeauna. Cu pecenegii și cumanii, dar mai ales cu slavii, îndeosebi cu slavii de răsărit (vechii ruși și vechii ucraineni), strămoșii noștri au conviețuit câteva secole, până la asimilarea acestora de către populația autohtonă, sedentară și mult mai numeroasă în regiune. De pe urma turanicilor pecenegi și cumani ne-au rămas unele nume de râuri (*Căinar, Ciuhur, Ciuluc, Cogâlnic, Cula* ș.a.) și doar câteva cuvinte din lexicul comun. Slavii orientali au influențat mai mult lexicul apelativ și cel onimic (*Bucovăț, Drabiște, Horodiște, Ișnovăț, Lozova, Sadova, Târnova, Terebna, Zamca*), fără însă a modifica esențial sistemul și structura limbii. În zona cercetată au fost identificate arheologic multe așezări slave existente în sec. XI-XII.

Printr-o perioadă destul de dificilă a trecut populația românească și în sec. XIII-XIV. În anul 1241 hoardele tătaro-mongole năvălesc de peste Nistru și ocupă aproape întreg spațiul est-carpatic, supunând acest teritoriu dominației Hoardei de Aur. Orheiul Vechi devine centru de reședință al căpeteniilor hanului de Serai. Locuitorii satelor erau siliți să plătească mari impozite, să întrețină armata și administrația turanicilor. Pe șesurile de pe văile râurilor Răut, Ciuluc, Cula, Ichel nomazii își purtau la păscut hergheliile de cai și tamazlăcurile de vite.

După destrămarea Hoardei de Aur, nomazii tătaro-mongoli părăsesc regiunile est-carpatică și se retrag în stepele nord-pontice și nord-caspice. Între timp, este lichidată hegemonia Regatului Maghiar în regiunea Carpaților. În spațiul carpato-danubiano-nistrian începe astfel o nouă etapă în istoria poporului

român. Își fac apariția primele formațiuni statale, se intensifică procesele de unificare și consolidare a națiunii române. În perioada prestatală viața social-economică a populației rurale era concentrată în *obști satești*, conduse de *cnezi și juzi*, și în *uniuni ale obștilor satești*, acestea avându-i în frunte pe *vătămăni*. Ulterior uniunile obștești care cuprindeau regiuni naturale întinse, teritorii pe văile râurilor mari sau din preajma cetăților, s-au dezvoltat în unități teritoriale numite *ținuturi* în Moldova, *județe* în Țara Românească și *comitate* sau *districte* în Transilvania. Ținuturile moldovenești care aveau cetăți erau administrate de *pârcălabi*, iar cele fără cetăți de *vătavi* sau *staroste*.

În sec. al XVI-lea ținuturile din Moldova au fost unite în regiuni administrative majore, superioare, conduse de vornici: *Țara de Sus* și *Țara de Jos*. Pe timpul lui Dimitrie Cantemir, Țara de Sus cuprindea ținuturile Suceava, Dorohoi, Hârlău, Neamț, Cernăuți, Hotin, Bacău, iar Țara de Jos – ținuturile Putna, Roman, Vaslui, Cârlișău, Tutova, Covurlui, Tecuci, Fălciu, Lăpușna, Orhei, Soroca. Basarabia propriu-zisă, partea de sud a interfluviului pruto-nistean, aflată pe atunci sub stăpânirea turcilor, includea ținuturile Cetatea Albă, Chilia, Ismail și întreg Bugeacul. Fiecare ținut era divizat în câteva *ocoale*, iar ocolul consta din mai multe *sate* și *cătune* [10, p. 75].

Cronica moldo-polonă, scrisă în anii 1564-1565, consemnează pe teritoriul dintre Prut și Nistru următoarele 6 ținuturi: Chigheci (Tigheci), Lăpușna, Orhei, Soroca, Hotin și Iași (partea din stânga Prutului) [11, p. 176, 186].

În sec. al XVIII-lea, actualul areal Sângerei făcea parte din ținutul Iași și parțial din ținuturile Soroca și Orhei. Hotarul dintre ținutul Iași și cele două unități-administrative, în perimetrul arealului cercetat, îl forma o linie ondulată care trecea pe la sud de Bălți, pe la nord de Biliceni și Chirileni, apoi pe la est de Sângerei și Dumbrăvița. Potrivit recensământului din anul 1774, incomplet în mare parte, ținuturile comasate Orhei și Lăpușna includeau 11 ocoale: a Cului, a Răutului, Fața Băcului, a Bucovățului, Ichelului, Prutului, Cogâlnicului, Botnei, Nistrului, a Satelor de Jos și a Câmpurilor [12, p. 400-472].

Un alt recensământ, din 1817, fixează în ținutul Iași 6 ocoale: a Ciuhurului, Prutului, Câmpului, Codrului, Braniștei și Turiei. Din componența ocolului Câmpului făceau parte satele Iezăreni, Bursuceni, Coșcodeni, Flămânzeni, Dumbrăvița. În ținutul Soroca se aflau satele Alexăndreni, Cubolta, Țiplețești (ocolul Răutului), Răzălăi, Bălășești, Cotiujenii Mici, Rădoaia, Țiplești, Heciul Nou, Heciul Vechi, Biliceni (ocolul de peste Răut), iar în ținutul Orhei – Sângerei, Pepeni, Drăgănești, Copăceni, Prepeșița (ocolul Răutului de Sus) [13, p.66, 68-69, 87-119, 130].

După anexarea Basarabiei la Imperiul Rus, în 1812, noua stăpânire a păstrat provizoriu împărțirea

administrativ-teritorială românească a provinciei, aceasta cuprinzând 12 ținuturi: Cetatea Albă, Chilia, Codru, Greceni, Hotărniceni, Hotin, Iași, Ismail, Lăpușna, Orhei, Soroca. În 1828, autoritățile țariste, după exemplul principatelor române, au divizat teritoriul Basarabiei în județe. Ca subdiviziune a județului este introdusă *volostea* (plasa). Acum, acest ținut avea 8 județe: Bălți, Cetatea-Albă, Cahul, Chișinău, Hotin, Orhei, Soroca, Tighina, Ismail. Această împărțire administrativ-teritorială Basarabia și-a păstrat-o până în 1918, cu excepția județelor Cahul, Ismail și Bolgrad (Cetatea Albă), care, în perioada 1856-1878, s-au aflat sub administrația României. Satele din arealul Sângerei au fost încorporate în cele trei județe învecinate: Bălți, Orhei și Soroca.

Aflată în componența României, Basarabia, prin *Legea pentru unificarea administrativă* din 14 iunie 1925, a fost împărțită din punct de vedere administrativ-teritorial în județe, iar județele în comune. Comuna rurală era alcătuită din unul sau mai multe sate, cu reședința de comună într-unul din sate. Județelor și comunelor li s-a conferit statut de personalitate juridică. Activitatea comunei era administrată de un consiliu, în frunte cu primarul comunei [14, nr. 128]. Ulterior, în anii 1936, 1938, 1940-1944, prin legi și decrete regale, a fost reglementată și perfecționată organizarea administrativă a României [10, p. 52-66].

În 1930, județul Bălți includea majoritatea localităților din actualul raion Sângerei: Alexăndreni, Antoneni, Bălășești, Biliceni, Biliceni Noi, Bobletici, Bocancele-Schit, Brejeni, Bursuceni, Chirileni, Chișcăreni, Ciuciuieni, Coadă Iazului, Copăceni, Coșcodeni, Cotiujenii Mici, Cubolta, Dobrogea Nouă, Drăgănești, Dumbrăvița, Flămânzeni, Funduri, Fundurii Noi, Grigoreni, Gura-Oituz, Heciul Nou, Heciul Vechi, Iezărenii Noi, Iezărenii Vechi, Ișcălău, Lipovanca, Mihăileni, Mândreștii Noi, Nicolaevca, Pălăria, Pepeni, Prepeșița, Rădoaia, Răzălăi, Secăreni, Sângerei, Sângereii Noi, Slăveanca, Slobozia-Chișcăreni, Slobozia-Măgura, Tăura Nouă, Tăura Veche, Trifăneștii Noi, Țambula, Țiplești, Țiplețești, Valea lui Vlad, Valea Rădoaiei, Vladimirești, Vrancești [15, vol. II, partea I, p. 54-56]. Aproximativ aceeași repartitie administrativ-teritorială au avut-o localitățile din zona cercetată în anul 1943 [16, p. 497-507].

Perioada anilor 1918-1945 a fost marcată de evenimente deosebit de importante pentru istoria românilor de la răsărit de Prut: 1918 (24 ianuarie) – Basarabia s-a declarat republică independentă; 1918 (27 martie) – Sfatul Țării a hotărât reunirea Basarabiei cu România; 1924 – dincolo de Nistru, pe teritoriul R.S.S. Ucrainene, din cadrul U.R.S.S., a fost creată Republica Autonomă Moldovenească (cu reședința la Balta, iar din 1929 – la Tiraspol); 1940 (28 iunie) – ca urmare a ultimatumului U.R.S.S. adresat României, Basarabia, împreună cu Bucovina de Nord și Ținutul Herța, au fost

cedate Uniunii Sovietice, din care, la 2 august 1940, a fost formată R.S.S. Moldovenească; 1941 – declanșarea celui de-al Doilea Război Mondial, care s-a încheiat cu Pacea de la Berlin în 1945; 1941-1944 – reinstaurarea în provincie a administrației române; 1945 – reocuparea Basarabiei de către statul sovietic ș.a.

În anii de după război, stăpânirea rusească modifică radical organizarea administrativ-teritorială a R.S.S. Moldovenești, teritoriul ei fiind fărâmițat în raioane și soviete sătești (comune), fenomen străin tradițiilor noastre, aplicat de autorități în vederea colectivizării forțate și rapide a agriculturii, în scopul reorganizării vieții comunităților rurale.

Prin anii '50 ai sec. XX teritoriul acesta era divizat în 60 de raioane și 700 de soviete sătești. În 1955, fostul raion Sângerei consta din 12 soviete sătești, care aveau în componența lor 41 de sate: **Bălășești** – Slăveanca; **Drăgănești** – Chirileni, Sacarovca, sovhozul Drăgănești; **Copăceni** – Grigorăuca, Petropavlovca, Mihailovca, Clișcăuți, Alacai, Șestaci, Odaia-Prepelița; **Cotiujenii Mici** – Alexeevca, Gura-Oituz; **Nicolaevca** – Valea-Rădoaiei, Eminescu; **Sângereii Noi** – Marinești, Trifănești, Mândreștii Noi, Bilicenii Noi; **Pepeni** – Pepenii Noi, Răzălăi, Romanovca; **Petrești** – Antonovca, Vladimirovca, Gavrilovca, Evghenievca; **Prepelița**; **Rădoaia**; **Bilicenii Vechi** – Coada Iazului, Lipovanca; **Sângerei** – Vrăneștii Noi (cu caractere bold sunt grafiate denumirile satelor-reședințe de comună) [17, p. 85-86].

Ulterior structura administrativă a raioanelor a fost modificată și numărul lor s-a redus întrucâtva: 40 în 1988, 32 în 1995, cu Unitățile administrativ-teritoriale din stânga Nistrului (fostele raioane Camenca, Râbnița, Grigoriopol, Slobozia) și Unitățile administrativ-teritoriale din componența Unității Teritoriale Autonome Găgăuze (fostele raioane Comrat, Ceadâr-Lunga, Vulcănești), această stare de lucruri păstrându-se, în fond, până în prezent. În anul 1998 s-a revenit la organizarea administrativ-teritorială pe județe și comune, dar în 2003 s-a renunțat la sistemul respectiv de divizare a teritoriului, motivele fiind de ordin mai mult politic.

Actualul raion Sângerei este alcătuit din 2 orașe (Sângerei, Biruința) și 24 de comune, cu 44 de sate în componența lor: Vrănești (subordonat administrativ orașului Sângerei); **Alexândreni** – Grigorești, Heciul Vechi, Țiplești, Țiplătești; **Bălășești** – Slăveanca; **Bilicenii Noi** – Lipovanca, Mândreștii Noi; **Bilicenii Vechi** – Coada Iazului; **Bursuceni** – Slobozia-Măgura; **Chișcăreni** – Nicolaevca, Slobozia-Chișcăreni; **Ciuciuieni** – Brejeni; **Copăceni** – Antonovca, Evghenievca, Gavrilovca, Petrovca (Petrești), Vladimireuca, **Coșcodeni** – Bobletici, Flămânzeni; **Cotiujenii Mici** – Alexeeuca, Gura-Oituz; **Cubolta** – Mărășești; **Dobrogea Veche**

– Cotovca, Dobrogea Nouă; **Drăgănești** – Chirileni, Sacarovca; **Dumbrăvița** – Bocancea-Schit, Valea lui Vlad; **Grigorăuca** – Cozești, Petropavlovca; **Heciul Nou** – Trifănești; **Iezărenii Vechi** – Iezărenii Noi; **Izvoare** – Valea Norocului; **Pepeni** – Pepenii Noi, Răzălăi, Romanovca; **Prepelița** – Clișcăuți, Mihailovca, Șestaci; **Rădoaia**; **Sângereii Noi** – Marinești; **Tăura Veche** – Tăura Nouă; **Țambula** – Octeabrscoe, Pălăria [18, nr. 49; 19, p. 85-87].

Pe parcursul ultimilor 15-20 de ani, din inițiativa și cu participarea activă a specialiștilor toponimiști, precum și cu susținerea oamenilor de cultură și a autorităților locale, a fost restabilit statutul de unități administrative pentru multe sate, s-a revenit la denumirile vechi tradiționale ale orașelor și satelor noastre, a fost reglementată scrierea în limba română și transcrierea în alte limbi a numelor de locuri și localități din republică și inclusiv din raionul Sângerei (a se vedea „Referințele bibliografice”, nr. 19, 20, 21).

Aspecte sociolingvistice. Din timpuri străvechi, viața socială a comunităților de oameni s-a desfășurat în așezări umane cu atribuții și funcții bine determinate. Primele locuri și așezări de conviețuire a oamenilor au fost peșterile de sub malurile stâncoase ale râurilor și stațiunile de pe văi, acestea dosite de povârnișurile înalte și abrupte ale dealurilor sau de pădurile greu de pătruns. Stațiunile, alcătuite din câteva bordeie sau colibe, aveau un caracter temporar, pentru că grupurile de oameni care le locuiau adesea se vedeau nevoiți să le părăsească și să se strămute în alte locuri, favorabile vieții, dar și ferite de pericolul invaziilor. Satele își trag originea din perioada romană a Daciei (sec. II-IV), însăși denumirea lor fiind de origine latină – *fossatum* – „loc populat și întărit printr-un șanț și val de apărare”. Geto-dacii le numeau *dave* (cf. *Buridava, Petrodava, Tamasiidava, Zargidava*).

Existau și așezări ce reprezentau niște conglomerate de locuințe și menaje gospodărești permanente sau provizorii, în funcție de tipul și structura lor, precum și de ocupațiile celor care le locuiau. Acestea sunt desemnate astăzi prin termeni care le fixează tipul și funcția: *cătun, odaie, cășlă*. Pe parcursul timpului, în anumite condiții, datorită factorilor social-economici, micile așezări umane s-au dezvoltat și s-au transformat în sate mari, apoi unele dintre ele în târguri și orașe.

În concepția actuală, satul este definit ca așezare rurală a cărei locuitori se ocupă, în fond, cu agricultura. Satele de astăzi sunt unități administrativ-teritoriale cu statut oficial și juridic. Au existat și există diferite sate, vechi și noi, mari și mici, de vădită importanță economică și culturală și de însemnătate redusă sub toate aspectele. La dezvoltarea și constituirea satelor au contribuit factori și împrejurări de ordin complex: geografici, istorici, sociali, economici etc.

Pentru a-și asigura viața din punct de vedere material oamenii au ales ca locuri de așezare zonele prielnice pentru agricultură și creșterea animalelor. Locuitorii satelor au căutat să beneficieze de bogățiile naturale ale subsolului pentru dobândirea mineralelor și cărbunelui, cu precădere în regiunile muntoase, apoi ale pădurilor – pentru vânat și lemn de construcție și de foc, ale apelor – pentru pescuit, ale șesurilor și fânațelor pentru întreținerea animalelor de casă.

Vechii locuitori adesea își întemeiau așezările în locurile ferite de invazia triburilor barbare, de pericolul războaielor, acestea de cele mai multe ori purtate de armatele străinilor, dar pe pământul strămoșilor noștri. Prin acele locuri au rămas să dăinuie până astăzi multe așezări ascunse prin desișul codrilor și prin pădurile de nepătruns, prin fundacuri de văi, departe de drumurile mari și de locurile deschise și neapărate. Multe sate și orașe din spațiul românesc au apărut pe vetrele fostelor dave geto-dacice, pe locul vechilor cetăți și fortificații de pământ. Amintirea lor o păstrează până astăzi numele de locuri *Cetățuia, Șanțu, Valu, Troianu, Zamca*, precum și denumirile de localități *Gradiște, Horodiște, Palanca, Parcani* etc.

Din punctul de vedere al formei și al structurii lor se disting câteva tipuri de așezări rurale: a) *risipite*, specifice regiunilor de munte, dispoziția caselor și menajelor gospodărești fiind dictate de condițiile de relief; b) *răsfirate*, influențate de formele de relief colinar, dar și de ocupațiile oamenilor, situate fiind pe văi sau pe dealuri, în funcție de amplasarea terenurilor agricole; c) *adunate*, caracteristice reliefului de câmpie, marilor regiuni agricole [22, p. 27-30; 23, p. 47-52].

Satele din cuprinsul arealului Sângerei țin, în majoritatea lor, de categoria așezărilor rurale adunate: Biliceni Noi, Biliceni Vechi, Drăgănești, Dumbrăvița, Hechiul Nou, Heciul Vechi, Iezăreni, Pepeni, Prepeleța, Rădoaia, Țiplești. Forme relativ răsfirate, cu locuințe dispuse în lungul văilor sau drumurilor, într-un rând sau două au unele sate mai noi: Brejeni, Grigorăuca, Lipovanca.

Multe dintre satele românești actuale datează din primele perioade ale epocii feudalismului. Pe atunci comunitățile de oameni din mediul rural erau organizate în obști sătești, conduse de un jude, cnez sau vătăman. Conducătorul obștii, împreună cu „oamenii buni și bătrâni” organizau viața socială și economică a obștii. După numele judeului, cnezului sau vătămanului și-au luat denumiri multe sate vechi: *Balomirești* „unde a fost jude Balomir”, *Ostăpceni* „unde a fost Ostapco jude”, *Procopinți* „unde a fost Procop și Vasile vătămani”. Membrii obștii, vechii locuitori ai satului, fie că se trăgeau de pe un strămoș comun, fie că erau adunați pe lângă o căpetenie a obștii sătești.

Odată cu crearea Statului Moldova, domnitorul devine stăpân al tuturor pământurilor libere, pentru ca

mai târziu să le dăruiască marilor feudali, mănăstirilor, demnitarilor, conducătorilor de oști. Beneficiarii donațiilor, căpătând drepturi de proprietari asupra moșiilor, deveneau totodată și stăpâni ai satelor respective. Din actele de donație rezultă că boierilor, demnitarilor și oștenilor li se donau moșii pentru „dreapta și credincioasa lor slujbă” față de domnie, pentru participarea lor în războaiele victorioase. Satele întemeiate pe moșiile „de donație” adesea erau denumite după numele proprietarilor de pământuri. Acest mod de nominație se aplica și atunci când proprietari ai moșiilor și satelor deveneau, prin vânzare-cumpărare sau prin dare în moștenire, alți proprietari, procedeul durând secole la rând, până la începutul sec. XX.

În sec. al XVIII-lea încep să apară tot mai multe sate de *răzeși*, de țărani mai înstăriți, descendenți ai unei clase de mici feudali. Aceștia, de asemenea, au marcat toponimia locală, prin nominații și renominații de așezări și locuri din cuprinsul moșiilor. Răzeșești sunt și unele sate din arealul cercetat: Coșcodeni, Dumbrăvița, Flămânzeni.

Perspectiva unei dezvoltări complexe și mai rapide au avut-o, mai cu seamă, așezările din preajma târgurilor și a orașelor, precum și cele situate de-a lungul drumurilor mari și pe malurile râurilor navigabile. Locuitorii acestor sate aveau posibilitatea să-și vândă pe la piețe și iarmaroace produsele agricole și cele meșteșugărești. Prin mijlocirea căilor mari de comunicație se întrețineau relații comerciale între populația locală și negustorii din marile orașe din țară și de peste hotare. De acest privilegiu s-au bucurat și așezările din preajma drumurilor de pe văile râurilor Prut, Nistru, Bâc, Răut, Ciuluc, inclusiv fostele sate și târguri, unele dintre ele devenite apoi orașe: Strășeni, Călărăși, Orhei, Sângerei, Bălți. Din cuprinsul arealului Sângerei au beneficiat de aceste posibilități de creștere și dezvoltare economică satele Prepeleța, Copăceni, Biliceni Vechi, Alexandreni, Grigorești, Heciul Vechi ș.a.

Datorită aceluiași împrejurări, fostul sat Bălți, menționat documentar din sec. al XVII-lea, după unele opinii încă din sec. al XV-lea, devine târg în sec. al XVIII-lea și primește statut de oraș la începutul sec. al XIX-lea (în a.1818). Sângereii, satul de altădată, prezent în documente începând din anul 1584, este trecut în categoria târgurilor spre sfârșitul sec. al XIX-lea, apoi în cea a localităților de tip orașenesc în perioada postbelică, statut de oraș acordându-i-se în anul 1994.

Căile mari de comunicație au favorizat apariția și dezvoltarea târgurilor, aceasta, bineînțeles, pe lângă o rețea densă de așezări rurale din apropierea lor, cu mari suprafețe de pământ lucrător și cu condiții prielnice pentru creșterea animalelor și desfășurarea altor activități gospodărești: albinăritul, pescuitul, vânatul, legumăritul, meșteșugăritul etc. În baza

acestor surse materiale târgurile și orașele erau asigurate cu produse agricole, cu unelte de muncă și obiecte casnice de primă necesitate. Târgurile au fost pe vremuri principalele centre economice și comerciale, pe baza cărora au crescut și s-au dezvoltat orașele de mai târziu [24, p. 128-129].

Distanța dintre târguri era aproximativ de 50-60 km, aceasta pentru ca locuitorii satelor, cu care încărcate și cu vitele lor de vânzare, să parcurgă drumul, dus și întors, într-o zi-două. Între târguri, la distanțe de circa 20 km, se aflau instaurate hanuri de popas pentru negustori și călători, cunoscute pe atunci cu denumirile *han*, *ratuș*, *făgădău*, fixate și în toponimie, prin numele topice, de locuri și localități: *Hanul Conului Duca*, *Hanul Frăsinei*, *Ratușul*, *Făgădăul*. Pe lângă hanuri erau amenajate localuri pentru serviciile de poștă, asigurate cu locuri pentru staționarea vehiculelor ce transportau corespondența, cu grajduri pentru caii de schimb. Acea depărtare dintre stațiunile de poștă devenise o măsură pentru distanțe, egală cu aproximativ 20 km, denumită *poștă*. Astăzi acest cuvânt mai are înțelesul de „distanță mare, nedeterminată”. De aici provine și expresia *cale de o poștă*. Termenul *poștă* a rămas și el să denumească în toponimia noastră locurile aflării în trecut a stațiunilor de poștă, precum și vechile drumuri și șleahuri dintre fostele poște. Din arealul toponimic Sângerei fac parte actualele nume de locuri: *Dealul Poștei*, *Drumul Poștei*, *La Poștă*, *Podul Poștei*, *Șleahul Poștei*.

Târgurile au fost întemeiate de autohtoni, mai cu seamă că ele s-au dezvoltat pe vetrele și pe baza fostelor sate de locuitori băștinași. În procesul dezvoltării lor economice și comerciale și-au adus contribuția negreșit și negustorii, cei interni și cei străini. Populația majoritară a târgurilor și orașelor o alcătuiau țărani și orașenii de etnie română. Aici însă locuiau și reprezentanți ai altor etnii: ruși, ucraineni, armeni, bulgari, polonezi, turci. După cum s-a arătat deja, și majoritatea satelor au fost întemeiate și populate de băștinașii români. Doar unele localități din raionul Sângerei au fost înființate de alogeni, și aceasta pe cale de colonizare în urma strămutării forțate a țăranilor ucraineni și ruși din fostele gubernii apusene ale Imperiului Rus. Unele colonii au apărut în perioada reformei agrare din 1868, altele, cele mai multe dintre ele, datează de la începutul sec. XX, când cei veniți au cumpărat aici pământuri prin „Banca țărăneasă” sau au fost împroprietăriți cu loturi de pământ de instituția „Casa noastră” în anii 1918-1924. Localitățile întemeiate de autoritățile regimului țarist poartă de regulă denumiri rusești sau ucrainene (cele ucrainene însă adaptate în limba rusă, limbă utilizată pe atunci de oficialitățile administrației țariste): *Antonovca*, *Evghenievca*, *Gavrilovca*, *Petropavlovca*, *Romanovca*, *Vladimirovca*.

Satele apărute în epoca medievală timpurie erau

mici, alcătuite doar din 20-30 de case, cu un număr de până la 100 de locuitori. Datorită sporului natural demografic, precum și mișcărilor de populație, cu strămutări dintr-un loc în altul, dintr-o regiune în alta, în căutarea unor condiții favorabile vieții, în sec. al XIX-lea, în satele mari numărul locuitorilor ajungea la 300-400, iar uneori la 900-1000 de suflete. Pentru arealul cercetat să se compare în această ordine de idei: Bursuceni – 41 loc. (1817), 254 loc. (1859); Ciuciuieni – 92 loc. (1817), 343 loc. (1875); Coșcodeni – 91 loc. (1817), 416 loc. (1875), 734 loc. (1897); Dumbrăvița – 116 loc. (1817), 358 loc. (1859), 967 loc. (1875), 1262 loc. (1897); Iezăreni – 125 loc. (1817), 623 loc. (1859); Pepeni – 104 loc. (1817), 361 loc. (1859), 933 loc. (1875), 1486 loc. (1897); Prepelița – 109 loc. (1817), 689 loc. (1859), 741 loc. (1875), 997 loc. (1897); Țiplești – 16 loc. (1817), 293 loc. (1859), 546 loc. (1897) [13, p. 99-100, 130; 25, p. 230, 238, 253, 255, 259; 26, p. 53, 56, 58, 75; 27, p. 6, 8].

Târgurile moldovenești aveau 500-600, iar uneori și peste 1000-1500 de locuitori. La recensământul din 1817 Sângerei numărau doar 254 de locuitori, la cele de mai târziu – 1344 loc. în 1859, 1978 loc. în 1897. Orașele dispuneau de populații mult mai numeroase. Acestea reprezentau mari centre administrativ-teritoriale, economice, comerciale și culturale. Unele s-au dezvoltat pe baza fostelor târguri sau a satelor mari (Bălți, Cahul), altele au evoluat din orașele și mai vechi (Cetatea Albă, fosta colonie elenă Tyras, Chilia, Orhei) sau au luat ființă pe lângă vadurile fortificate de la Nistru (Hotin, Soroca, Tighina). Străvechile fortificații au fost refăcute și reconstruite, ulterior transformându-se în puternice cetăți de apărare și de pază la hotare, iar orașele din preajma lor devenind reședințe de ținuturi. Sângerei și satele din jur s-au aflat în perimetrul de relații economice și comerciale cu orașele Bălți, Orhei și Soroca. Șleahurile Sângerei-Bălți, Sângerei-Orhei, Sângerei-Soroca, aceste drumuri mari și vechi, au susținut temeinic și au asigurat în permanență aceste relații.

În prima perioadă de după crearea Statului Moldova, orașele și târgurile mari aparțineau domnitorilor, urmând mai apoi să devină proprietatea unor feudali, demnitari sau mănăstiri. Astfel, Lăpușna, fost târg domnesc, este donat mănăstirii Sfântul Ioan Gură de Aur, Chișinăul devine proprietatea unor mănăstiri din Iași – Sf. Vineri și Galata. Către sfârșitul sec. al XVIII-lea, Teleneștii aparțineau moșieriei Raluca Mavrocordat, iar târgul Sorocii – vistiernicului Anastasie Iancu, care l-a vândut apoi logofătului Nicolae Rosset.

Nu toate orașele, târgurile și satele au supraviețuit și aceasta din cauza vicisitudinilor de tot felul. Orheiul vechi a dispărut, fiind distrus de tătarii-mongoli la retragerea lor din spațiul pruto-

nistrean, în anii '60 ai sec. al XIV-lea, și apoi în urma repetatelor invazii ale turcilor și tătarilor, în sec. XV-XVI. În anii '50 ai sec. al XVI-lea, în locul lui a luat ființă, tot pe Răut, dar mai la nord, noul oraș Orhei. În aceleași împrejurări au fost desființate târgurile *Costești* de pe Botna, *Sărata* de la gurile râului Sărata, țin. Tigheci, *Tintul* de pe râul Cahul, țin. Greceni, *Troianu* de pe Prut, din același țin. Greceni. Multe dintre satele menționate în documentele vechi nu le mai găsim printre cele existente astăzi. Despre locul aflării lor de cândva ne amintesc doar numele topic *Săliște* (*Seliște*), desemnând atât localități: *Seliște* (sate în rn. Leova, Nisporeni, Orhei), *Seliștea Nouă* (Călărași), *Selișteni* (Nisporeni), cât și terenuri agricole, inclusiv cele din arealul cercetat: *Imașul Seliștei*, *Seliștea de sub Sat*, *Toloaca din Seliște*.

Multe localități rurale au luat ființă în urma reformelor agrare din Basarabia, aceasta având loc în anii 1864-1868, 1906-1912 și 1918-1924. Astfel, la 12/24 august 1864, Consiliul de Stat al României adoptă Legea rurală, promulgată de Al. I. Cuza prin decretul din 14/26 august 1864. Prin această lege țărani au fost eliberați de toate sarcinile feudale față de stat și față de marii proprietari de moșii și au fost împrumozăriți cu loturi de pământ. În România au fost împrumozărite atunci 463554 de familii de țărani, cu o suprafață totală de 1.810.311 ha. În temeiul aceleiași legi, au fost împrumozărite 48.342 de familii de însurăței cu circa 228.329 ha, ceea ce însumează un total de 2.038.640 ha, împărțite la 511.896 familii [28, p. 210-211]. De prevederile acestei legi au beneficiat locuitorii satelor din județele de sud ale Basarabiei – Bolgrad, Cahul și Ismail, retrocedate de Rusia țaristă Principatului Moldova în 1856. Pe locurile respective de împrumozărire au luat ființă mici așezări agricole și păsturești, care, cu timpul, s-au transformat în sate mari și târguri: Cârpești, Constantinești, Cotihana, Cucoara, Găvănoasa, Vișinești. Și multe terenuri agricole denotă prin denumirile pe care le poartă până astăzi caracterul lor istoric funciar: *Dealul Răzeșilor*; *Măhălaua Răzeșilor*; *Răzeșiile*, *Răzeșiile lui Cuza*, *Răzeșiile Vechi*. Termenul *răzeșie* e cunoscut în această zonă cu sensul de „pământ moștenit de la Cuza”, „teren de împrumozărire la reforma agrară a lui Al. I. Cuza”, *răzeș* însemnând „țaran liber, posesor al unei bucăți de pământ primit la împrumozărire”.

Reforma agrară din 1868 a fost înfăptuită în Basarabia de către autoritățile guvernului țarist din regiune, în urma crizei generale a orânduirii feudale și a dezvoltării relațiilor capitaliste din Rusia. Țărani basarabeni din județele centrale și de nord au primit loturi de pământ în schimbul unei plăți de răscumpărare, pe care trebuiau să o achite moșierilor locali. Până la achitarea costului însă țărani trebuiau să plătească dijma și să presteze claca față de moșieri. Loturile respective de pământ, în limbajul

administrației de pe atunci, se numeau *nadeluri* (din rus. *надел* “lot de împrumozărire”). Locuitorii mai în vârstă din unele sate din raionul Sângerei păstrează până astăzi în memorie, prin tradițiile populare orale, numărul de *nadeluri* distribuite cândva strămoșilor lor: 60 în Cubolta, 86 în Țiplești, 46 în Țiplețești, 60 în Heciul Vechi, 116 în Heciul Nou, 84 în Bilicenii Vechi, 67 în Chișcăreni, 71 în Ciuciuieni. Terenurile agricole respective și astăzi își păstrează vechile denumiri: *Nadelul* (Chișcăreni), *Nadelurile* (Heciul Vechi), *Nadelurile din Sus* (Cubolta). Și unele sate și-au luat începutul din acele vremi.

Reforma agrară din 1906-1912, denumită stolâpinistă, după numele lui A.A. Stolâpin, președintele Consiliului de Miniștri al Rusiei, conducătorul acestei reforme, a dat posibilitate țăranilor de a ieși din obștea țărănească și de a deveni proprietari de loturi. Legile din 9 noiembrie 1906, 14 iunie 1910 și 29 mai 1911 prevedeau consolidarea „Băncii țărănești”, reglementarea regimului proprietății funciare și a politicii de colonizare a unor regiuni. Deși această reformă a suferit eșec pe întreaga Rusie, în Basarabia s-au produs totuși unele schimbări. A fost lichidată parțial insuficiența de pământ în unele zone, a fost creată în mediul rural posibilitatea apariției unei clase de țărani mai înstăriți. În Basarabia, prin „Banca țărănească”, au cumpărat pământuri de la moșieri și de la stat locuitorii unor sate din regiune, dar și mulți țărani aduși din guberniile apusene ale Rusiei. Pe cale de colonizare au luat ființă multe sate din județele basarabene, inclusiv din fostul județ Bălți, parțial din actualul raion Sângerei: Antonovca, Cotovca, Pălăria, Evghenievca, Gavrilovca, Petrovca, Tăura Nouă, Vladimirovca ș.a. După cum se poate observa, majoritatea acestor sate au fost denumite de autoritățile țariste în limba rusă, după modelele toponimice rusești preexistente. Loturile de împrumozărire respective se numeau în rusește *участку* (sing. *участок* „lot, parcelă de pământ, teren”). De aici denumirea unor terenuri agricole: *Ocești* (Chișcăreni), *Ucești* (Iezărenii Vechi).

Reforma agrară din 1918-1924 a fost înfăptuită de administrația României, conform Înaltului Decret Regal din 21 decembrie 1918. Organul de aplicare a reformei agrare a fost „Casa Noastră”, instituție care funcționa autonom, dar sub controlul Ministerului Agriculturii. „Casa Noastră” conducea și efectua toate lucrările de expropriere și împrumozărire, de cadastrare a proprietăților imobiliare, de sistematizare a fondului funciar rural. Se expropria pământurile moșierești și mănăstirești cu suprafețe mai mari de 100 ha (cota maximă lăsată expropriaților). Loturile de împrumozărire aveau suprafața de 5-6 ha și, în rare cazuri, 6-8 ha. În jud. Bălți existau 513 moșii cu o suprafață de 287 930 ha, din care au fost

expropriate 258 585 ha, acestea fiind distribuite pentru rezerve și pentru interes comun, și 206 804 ha pentru împrumotărirea a 11 183 de familii din 297 de sate [29, p. 76]. Au fost împrumotăriți toți țărani nevoiași: și cei fără de pământ, și cei cu puțin pământ, de până la 5-6 ha, indiferent de apartenența lor națională și confesională, de convingerile lor politice.

Pe loturile de împrumotărirea, special prevăzute pentru locuire, țărani își întemeiau gospodăriile agricole și păstorești, își construiau case de locuit și alte menaje (ambare, saraiuri, ocoale, saivane etc.). Aceste așezări umane s-au transformat apoi în sate mari, legate între ele prin șleahuri și drumuri de țară. Din acea perioadă își trag începuturile mai multe sate din actualul raion Sângerei: Biliceni Noi, Clișcăuți, Cotovca, Dobrogea Nouă, Gura-Oituz, Mărășești, Mărinești, Mândreștii Noi, Pepeni Noi, Sângerei Noi, Valea Norocului ș.a. De acele parcele de pământ distribuite localnicilor ne amintesc astăzi denumirile de terenuri agricole: *Loturile* (Pepeni), *Loturile de Casă* (Drăgănești, Heciul Vechi), *Lotul Școlii* (Evghenievca, Mihailovca), *Planu* (Iezărenii Vechi, Prepeleța; *plan „lot destinat pentru construcția casei de locuit“*).

În spațiul pruto-nistrean au luat ființă sate și orașe noi și în perioada postbelică. Acestea s-au dezvoltat pe baza unor instituții sociale sau întreprinderi agricole și industriale. Astfel, în 1973, orașul *Cantemir* a avut ca bază de formare clădirile gospodărești și casele de locuit ale muncitorilor de la fabrica de conserve „Pрут” din preajma satului Cania din fostul raion Leova. Orașelul *Bugeac* din raionul Comrat a luat ființă, în 1978, pe lângă sovhozul-fabrică „Bugeac”. Un alt orașel, *Dnestrovsc*, din raionul Slobozia (UATSN), a apărut în 1963 pe lângă stația hidroelectrică „Cuciurgan”. În 1976, pe lângă lacul de acumulare Costești-Stânca de pe Prut s-a format orașelul *Costești*. Pe lângă asociația științifică de producție „Progres” din raionul Orhei, în 1977, și-a făcut apariția orașelul *Progres*. În total – 11 localități de tip urban. Aproximativ aceeași proveniență o au așezările rurale apărute în perioada anilor 1961-1983: *Câmpeni* (Cahul), *Cricova Nouă* (mun. Chișinău), *Drujba* (Ungheni), *Dubovca* (Hâncești), *Floreni* (Ungheni), *Gornoe* (Strășeni), *Grădinița* (Căușeni), *Iantarnoe* (Camenca, UATSN), *Lugovoe* (Soroca), *Maiac* (Grigoriopol, UATSN), *Novosiolovca* (Taraclia) ș.a. În total – 36 de sate. Majoritatea acestor localități, după cum se poate observa, de la bun început au fost denumite de oficialități în limba rusă, după modelul formațiilor toponimice rusești. În același timp, 245 de localități, majoritatea lor absolută cu denumiri românești, au fost desființate sau comasate cu alte așezări, aceasta pentru a li se pierde urma și la propriu, și la figurat. Iată doar unele dintre ele: Alexăndrești, Bădiceni Noi, Bădrăgi, Băiuș, Berești, Biserița de Jos, Biserița de Sus,

Bocșa, Bogdănești, Brașov, Bulgărica, Butuceni, Camencuța, Căprești, Ciorița, Ciulucani, Colunești, Coropcenii, Dăncuța, Eminescu, Găliștești ș.a. Ulterior, la insistența locuitorilor, doar unora li s-a restabilit statutul lor de localitate separată, independentă [21, p. 276-281].

În raionul Sângerei două localități au apărut în modul discutat: orașelul *Biruința*, în 1965, pe lângă fabrica de zahăr din Alexăndreni, și satul *Octeabrscoe*, în 1964, pe lângă sediul central al sovhozului „Belski”. Comasate însă au fost două localități – *Flămânzeni* cu Coșcodeni (1965), *Pavlovca* cu Cubolta (1964), și redenumite două – *Chișcăreni* prin *Lazo*, *Sângerei* prin *Lazovsc*, dar, în anii 1992-1994, pentru ambele localități denumirile vechi tradiționale au fost restabilite.

În prezent, conform legii nr. 764-XV, din 27 decembrie 2001 – *Legea pentru modificarea și completarea Legii privind organizarea administrativ-teritorială a Republicii Moldova* nr. 37-XV din 14 februarie 2003, raionul Sângerei include 70 de unități administrativ-teritoriale, inclusiv 2 orașe, 24 de sate-comune și 44 de sate [19, p. 85-87; 21, p. 303]. În anii 1998-2003, localitățile din acest raion făceau parte din județul Bălți, care cuprindea totalul de 251 de localități, inclusiv 1 municipiu (Bălți), 6 orașe (Biruința, Costești, Fălești, Glodeni, Râșcani, Sângerei), 75 de sate-comune și 169 de sate [30, p. 10-17].

O c u p a ț i i l e dintotdeauna ale românilor au fost, după cum s-a menționat, agricultura și creșterea animalelor. În diferite regiuni și zone însă, locuitorii practicau și alte îndeletniciri: dobândirea zăcămintelor subterane de subsol, prelucrarea metalelor, munca la pădure și prelucrarea lemnului, vânatul, pescuitul, morăritul, comerțul, cărașia etc. Toate ce erau legate de munca câmpului și ce se putea obține din rodnicia pământului, precum și din păstorit, alcătuiau cu precădere ocupațiile și îndeletnicirile populației așezărilor de câmpie. Prin aceste manifestări ale activității câmpenilor se caracterizează și viața oamenilor din localitățile sângereiene.

Se știe că Transilvania era considerată „țara oieritului”, Moldova – „țara vităritului”. Pământurile de la est de Prut dispuneau de bogate pășuni pentru vitele mari, dar și pentru oi și capre. În sec. al XVI-lea, pe vremea lui Alexandru Lăpușneanu (1552-1561, 1564-1568), vestită devenise *Scutăria* de pe Răut. Termenul *scutărie* (*scotărie*) ne-a venit din slavonă, în care *скотарь* însemna „lucrător la o crescătorie de vite”, „administrator al unei crescătorii de vite”. Câmpiile Bălților și Sorociei, cu bogatele șesuri de fâneață și de pășunat de pe văile râurilor Răut, Ciuluc, Cubolta, Căinar, erau împresurate de tot felul de odăi, cășle, târle și stâne, care adăposteau numeroase cirezi de vite și turme de oi. Mocanii ardeleni pătrundeau cu turmele lor în această regiune, unde

adesea își întemeiau gospodăria și apoi rămâneau aici pe totdeauna. Produsele din domeniul vităritului și oieritului aveau o largă întrebuințare locală, carnea, laptele, untul, brânza – pentru hrana de toate zilele, pieile și lâna – pentru vestimentație, toate acestea având ca puncte de desfacere atât orașele și târgurile din interiorul țării, cât și cele de peste hotare.

Prelucrarea pământului, ca una din cele mai vechi ocupații ale românilor, este documentată istoric de vestigiile arheologice și de scrierile antice. Alexandru Macedon, în expediția sa împotriva geților (sec. IV a. Hr.), a întâlnit în regiunile din nordul Dunării și Mării Negre întinse lanuri de grâu și de alte cereale. Unul dintre basoreliefurile de pe Columna lui Traian din Roma, ridicat în anul 113 d. Hr., evocă o scenă care îi prezintă pe ostașii romani secerând grâu pe un câmp din Dacia. Terminologia agrară din limba română este foarte veche, fiind în cea mai mare parte de origine latină [31, p. 28].

În toate timpurile, în spațiul pruto-nistrean se cultivau principalele plante pentru hrana și îmbrăcăminte omului: meiul, grâul, orzul, secara, inul, cânepa. În evul mediu, cerealele devin obiect de vânzare-cumpărare și de schimb pe alte produse alimentare și pe mărfuri industriale, atât pe plan intern, cât și pe plan extern. Negustorii locali comercializau grâul și orzul în orașele și târgurile din spațiile românești, iar cei străini, venețieni și genovezi – în multe țări europene. În Moldova și moșiile se vindeau pe grâu, orz și secară.

Munca la pământ, locurile de desfășurare ale acestei munci, plantele cultivate și rodul câmpurilor și-au găsit reflectare, într-un fel sau altul, în toponimia minoră a zonei cercetate: *Bostanul* (Sângerei Noi), *Bostănăria* (Grigorăuca), *Cânicșiștea* (Chișcăreni), *Cânicșiștile* (Romanovca), *Grădinile* (Pepeni), *Grădinile Vechi*, *Grădinile Noi* (Chișcăreni), *Fânețele* (Ciuciuieni), *Lanul* (Prepelița), *Livezile*, *Movila din Livezi* (Țiplești), *Loturile* (Iezărenii Noi, Romanovca, Sacarovca), *Nadelurile* (Heciul Vechi), *Oreșnic* (Grigorăuca), *Prosia* (Heciul Vechi), *Răzășiile* (Dumbrăvița), *Țarina* (Chișcăreni), *Țarna* (Iezărenii Vechi), *Valea Cănicșii* (Dumbrăvița), *Valea Mălaiului* (Slobozia-Măgura) ș.a.

Diferite aspecte legate de creșterea animalelor și de păstorit, de locurile de pășunat, de adăposturile pentru vite și pentru lucrătorii care executau diversele activități în acest domeniu, le găsim oglindite în numele de locuri: *Câșla* (Bălășești), *Hârtopul Mănăstirii* (Cubolta), *Imașul Boilor* (Pepeni), *Mânzălăria* (Heciul Nou), *Odaia* (Sângerei), *Prohona* (Sacarovca), *Toloaca* (Chișcăreni), *Valea Ciobanilor* (Copăceni), *Valea Stâniei* (Coșcodeni), *Valea Șesului* (Iezăreni).

A l b i n ă r i t u l era una din ocupațiile de bază a locuitorilor nu numai din mediul rural, dar și din cel urban, și aceasta pentru că pe vremuri mierea

înlocuia zahărul, iar ceara era un material prețios pentru iluminat, fiind utilizat în confecționarea lumânărilor, acestea folosite în ceremoniile religioase, oficiale și populare. Mierea se păstra în butoașe și în buți închise. Ceara brută, curățată și topită, se turna în forme, denumite *calupuri*, și se păstra în depozite speciale. Încă prin sec. XV-XVI, negustorii transportau ceara de pe la prisăcile din Moldova în țările vecine pentru a o comercializa în orașe și târguri. Se creșteau albine și se producea miere și ceară și prin satele din părțile Sângereiilor, cândva demult, dar și în timpurile mai apropiate, până astăzi. Despre aceasta ne vorbesc cuvintele și termenii din vorbirea populară: *albinărie* „locul unde se țin stupii de albine pe timp de vară”; *captari* „stupul familiei de albine nou format”, „albinărie”; *prisacă* „albinărie”; *stup* „adăpost pentru albine”, „familie de albine”; *stupărie* „albinărie, prisacă”; *stupină* „stupărie”; *temnic* „adăpost de iarnă pentru stupurile de albine”; *urdișiș* „loc unde poposește o familie de albine care a părăsit stupul de origine”. Să se compare și denumirile de locuri respective: *Albinăria* (Sângerei Noi), *La Albini* (Pepeni), *Prisaca* (Slăveanca), *Pârâul Prisăcii* (Slăveanca), *Valea Prisăcii* (Pervomaiscoe).

Râurile și apele stătătoare de pe șesurile văilor mari au favorizat dezvoltarea unei alte ocupații ale oamenilor – **p e s c u i t u l** și prepararea peștelui. Pe Răut, pe cele trei Ciulucuri, pe Soloneț și Chiua se aflau numeroase iezere, bălți și lacuri bogate în tot felul de viețuitoare acvatice: pești, păsări, animale de apă. Acestea sunt vizate și de nomenclatura topică locală: localități – *Chișcăreni*, *Coada Iazului*, *Iezărenii Vechi*, *Iezărenii Noi*, *Tăura Veche*, *Tăura Nouă*; locuri – *Balta* (Heciul Nou), *Broscăria* (Heciul Nou), *Iazul* (Pepeni), *Lacul* (Țiplești), *Nagății* (Coada Iazului), *Răcăria* (Biliceni Vechi).

P ă d u r i l e constituie o adevărată avuție a comunităților sătești, ele servind și ca locuri de vânătoare, și ca depozite naturale de lemn, lemnul fiind folosit în construcția caselor și a menajelor gospodărești și ca material combustibil pentru încălzirea locuințelor. Prezența locurilor împădurite în toponimia zonei e consemnată de microtoponimele: *Pădurea Rădoaiei* (Țiplești), *Pădurea Veche* (Heciul Vechi), *Rădiul* (Chișcăreni), *Rădiul Mare*, *Rădiul Mic* (Prepelița), *Salcâmie* (Dumbrăvița), *Schinăriile* (Prepelița), *Stejării* (Rădoaia). Procesul despăduririi pământurilor este vizat de numele topic *Tăietura* (Chișcăreni; *tăietură* „teren defrișat prin tăierea copacilor”). În cuprinsul altor zone acest proces este redat onimic prin microtoponimele: *Arsura* (*arsură* „teren defrișat prin arderea copacilor”), *Corceuca* (*corceucă* „teren defrișat prin dezrădăcinarea copacilor, prin smulgere”), *Curătura* (*curătură* „teren curățat de copăcei, mărăcini etc.”), *Lazul* (*laz* „teren defrișat prin lăzuire, prin curățare

de copaci și arbuști”), *Secătura* (*secătură* „teren defrișat prin desecare, prin cojire, dezrădăcinare”) ș.a.

Progresul continuu al forțelor de producere și al relațiilor economice a contribuit favorabil la dezvoltarea meseriilor și meșteșugurilor nu numai în mediul urban, dar și în cel rural. Astfel, și printre țărani de la sate apar lucrători specializați într-un anumit domeniu din sfera producerii: tâmplari, pietrari, fierari, zidari, rotari, olari, tăbăcari, croitori, cojocari, pitari, tinichigii, hămurari etc. Această categorie de săteni însă nu a generat apariția unor denumiri de localități cu statut profesional aparte. Denumirile de profesii au ajuns să denumească doar niște grupuri de familii sau niște dinastii de familii separate și, în rare cazuri, niște mahalale, părți de sate, pentru că, așa cum afirmă acad. Iorgu Iordan, „ocupația este un semn distinctiv individual, nu colectiv, oricât de redusă ca număr ar fi o colectivitate umană” [32, p. 223].

Referințe bibliografice

1. Râmbu N. *Geografia fizică a Republicii Moldova*. Chișinău, 2001
2. *Republica Moldova. Geografia fizică. Atlas*. Chișinău, 2002.
3. Postolache Gh. *Vegetația Republicii Moldova*. Chișinău, 1995.
4. Рымбу Н. *Природные условия и ресурсы Молдавской ССР*. Chișinău, 1985.
5. *Атлас Молдавской ССР*. Moscova, 1990.
6. Кетрару Н. А. *Памятники эпох палеолита и мезолита*. Chișinău, 1973.
7. Маркевич В. И. *Памятники эпох неолита и енеолита*. Chișinău, 1973.
8. Хынку И. *Археологические памятники Лазовского района*. Chișinău, 1986.
9. Hâncu Ion. *Vetre strămoșești din Republica Moldova*. Chișinău, 2003
10. Nistor I.S. *Comuna și județul. Evoluția istorică*. Cluj-Napoca, 2000.
11. *Cronicele slavo-polone din secolele XV-XVI*. București, 1999.
12. *Moldova în epoca feudalismului*. Chișinău, vol. VII, partea II, 1975.
13. *Труды Бессарабской губернской ученой архивной комиссии*. Chișinău, vol. 3, 1907.
14. *Monitorul oficial al României*. București, nr.128, 14 iunie 1925.
15. *Enciclopedia României*. București, vol. I-II. 1938.
16. *Împărțirea administrativă a României*. București, 1943.
17. *Молдавская ССР. Административно-территориальное деление*. Chișinău, 1955.
18. *Monitorul oficial al Republicii Moldova*. Chișinău, nr. 49, 2003.
19. Eremia Anatol, Răileanu Viorica. *Nomenclatorul localităților din Republica Moldova*. Chișinău, 2005.
20. Eremia Anatol. *Reglementarea și ocrotirea toponimiei naționale* // *Limba română* (Chișinău), nr.

1-2, 2008.

21. Eremia Anatol, Răileanu Viorica. *Localitățile Republicii Moldova. Ghid informativ documentar*. Chișinău, 2008.
22. Isbășoiu Constantin. *Despre noțiunile de habitat rural, așezare rurală și sat* // *Terra* (București), nr. 4, 1984.
23. Cucu Vasile. *Orașele României* // *Terra* (București), nr. 1, 1991.
24. Ciurea D. *Evoluția așezărilor și a populației rurale din Moldova în secolele XVII-XVIII*. București, 1998 (Extras).
25. *Списки населенных мест Российской Империи (1859 г.). Бессарабская область*. Sankt-Petersburg, 1861.
26. *Перечень населенных мест (1870-1875 г. г.). Бессарабская губерния*. Chișinău, 1912.
27. *Первая всеобщая перепись населения Российской Империи (1897 г.). Бессарабская губерния*. Sankt Petersburg, 1905.
28. *Istoria României în date*. Chișinău, 1992.
29. *Reforma agrară din Basarabia (1918-1922). Date statistice*. Chișinău, 1030 (Extras).
30. Eremia Anatol. *Nomenclatorul localităților din Republica Moldova*. Chișinău, 2001.
31. Bocănețu A. *Terminologia agrară în limba română* // *Codrul Cosminului*. Cernăuți, vol.II-III, 1927.
32. Iordan Iorgu. *Toponimia românească*. București, 1963.

Nud. 1927, bronz, h. 34 cm.,
Galerie Vomel GmbH, Dusseldorf